INGLIZ VA O‘ZBEK XALQ MAQOLLARIDAN FOYDALANISH ORQALI O‘QUVCHILARDA MA’NAVIY-AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH

Akramova Marhaboxon Ulug‘bek qizi
Farg‘ona shahar 2-son politexnikumi chet tili (ingliz tili) fani o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu tezisda ingliz va o‘zbek xalq maqollaridan ta’lim-tarbiya jarayonida foydalanish imkoniyatlari hamda ularning o‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Maqollar xalqning hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari va milliy qadriyatlarini mujassam etgan qisqa, obrazli birliklar sifatida ko‘rib chiqiladi. Ularni darsda muhokama qilish, qiyoslash va nutqiy vaziyatlarda qo‘llash orqali o‘quvchilarning til ko‘nikmalari, madaniyatlararo tushunchasi va tarbiyaviy qarashlarini rivojlantirish mumkinligi nazariy jihatdan asoslanadi.

Kalit so‘zlar: xalq maqollari, pedagogika, ta’lim-tarbiya, ma’naviy-axloqiy tarbiya, ingliz tili, o‘zbek tili, madaniyatlararo kompetensiya.

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Ta’lim jarayoni nafaqat bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish, balki o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvor, hurmat, mas’uliyat, hamkorlik va muloqot madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Xalq maqollari avlodlar tajribasi va milliy qadriyatlarni ixcham, obrazli shaklda ifodalagani sababli ta’lim-tarbiyaviy faoliyatda foydalanish mumkin bo‘lgan muhim manbadir. Ingliz va o‘zbek maqollarini o‘rganish o‘quvchilarga bir tomondan til birliklarini kontekstda tushunishga, ikkinchi tomondan turli madaniyatlarda ifodalangan umumiy va o‘ziga xos qadriyatlarni anglashga yordam beradi.

Tadqiqotning maqsadi — ingliz va o‘zbek xalq maqollaridan dars jarayonida foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini yoritish hamda ularning o‘quvchilarning

ma’naviy-axloqiy tarbiyasi va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rnini aniqlash. Tezis maqollarning lingvistik va lingvokulturologik xususiyatlari haqidagi fikrlarga tayanadi; pedagogik qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar esa shu mazmundan kelib chiqadigan amaliy takliflar sifatida beriladi.

2. METODLAR (METHODS)

Tezisni tayyorlashda ilmiy adabiyotlar va nazariy qarashlarni tahlil qilish, tavsifiy yondashuv hamda ingliz va o‘zbek maqollarini mazmuniy-qiyosiy o‘rganish usullaridan foydalanildi. Pedagogik jihatdan maqollarni darsda qo‘llash imkoniyatlari tarbiyaviy mazmunini aniqlash, muhokama savollari tuzish va ularni nutqiy vaziyatlarga bog‘lash orqali izohlandi. Alohida pedagogik tajriba, so‘rovnoma yoki statistik o‘lchov o‘tkazilmagan; shu sababli xulosalar nazariy tahlil va metodik takliflar xarakteriga ega.

3. NATIJALAR (RESULTS)

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, maqollarni darsda qo‘llash bir necha yo‘nalishda foydalidirs. Birinchidan, ular yangi leksik birliklarni kontekstda o‘rganish, gap tuzilishini anglash va fikrni ixcham ifodalashga yordam beradi. Ikkinchidan, maqollarning mazmunini muhokama qilish o‘quvchilarni hurmat, xushmuomalalik, mas’uliyat va oqilona qaror qabul qilish kabi qadriyatlar haqida fikr yuritishga undaydi. Uchinchidan, ingliz va o‘zbek maqollarini qiyoslash madaniyatlararo tushuncha va boshqa xalq qarashlariga hurmatni rivojlantirish uchun imkon yaratadi.

Masalan, ingliz tilidagi “A bad excuse is better than none” iborasini o‘zbekcha “Yaxshi gap bilan ilon inidan chiqar, yomon gap bilan musulmon dinidan” maqoli bilan mazmuniy jihatdan muhokama qilish mumkin. O‘qituvchi o‘quvchilardan har ikki ifodada muloqot va so‘z tanlash haqida qanday fikr berilganini, ularning ma’nosi qayerda yaqinlashishi yoki farqlanishini so‘rashi mumkin. Bu faoliyat so‘z boyligini rivojlantirish bilan birga, muloqot odobi haqida mulohaza yuritishga xizmat qiladi.

Maqollar bilan ishlash uchun mos metodik topshiriqlar: maqol va uning mazmunini moslashtirish; maqolni hayotiy vaziyat bilan bog‘lash; inglizcha va o‘zbekcha maqollarni guruhda qiyoslash; maqol asosida qisqa dialog yoki hikoya tuzish; maqolning tarbiyaviy g‘oyasini izohlash. Bunday topshiriqlarni o‘quvchilarning yoshi, til darajasi va dars maqsadiga moslashtirish lozim.

4. MUHOKAMA (DISCUSSION)

Maqollarning pedagogik imkoniyati ularning mazmuni bilan cheklanmaydi: ular til o‘rganish va tarbiyaviy suhbatni bir faoliyatda birlashtirishga yordam beradi. Biroq maqolni shunchaki yod oldirish uning tarbiyaviy mazmunini to‘liq anglashni kafolatlamaydi. O‘quvchilar maqolning ma’nosini izohlashi, uni muayyan vaziyatga tatbiq etishi va turli madaniy kontekstlarni taqqoslashi muhim. O‘qituvchi esa maqollarning tarixiy va madaniy zaminini tushuntirib, ularni so‘zma-so‘z tarjima qilish bilan cheklanmasligi kerak.

Ingliz va o‘zbek maqollarining ayrimlari o‘xshash axloqiy g‘oyalarni ifodalasa-da, obrazlari va qo‘llanish holatlari turlicha bo‘lishi mumkin. Shu bois qiyosiy topshiriqlarda faqat bitta to‘g‘ri muqobilni izlashdan ko‘ra, ma’no, vaziyat va madaniy xususiyatlarni muhokama qilish samaraliroq bo‘lishi mumkin. Ushbu tezisda keltirilgan pedagogik foydalar nazariy va metodik takliflardir; ularning samaradorligini tasdiqlash uchun kelgusida amaliy dars kuzatuvlari yoki pedagogik tajriba o‘tkazish zarur.

5. XULOSA (CONCLUSION)

Xalq maqollari til o‘rgatish va tarbiyaviy ishlarni uyg‘unlashtirish uchun mazmunli didaktik manba bo‘la oladi. Ingliz va o‘zbek maqollarini darsda tahlil qilish o‘quvchilarning leksik va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirish, milliy qadriyatlarni anglash hamda madaniyatlararo hurmatni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin. Pedagogik samaradorlikni oshirish uchun maqollarni muhokama, qiyoslash, vaziyatli topshiriqlar va ijodiy nutq faoliyatlari bilan birga qo‘llash tavsiya etiladi.

Keyingi tadqiqotlarda ushbu metodlarning o‘quvchilar faoliyati va tarbiyaviy natijalariga ta’sirini amaliy ravishda o‘rganish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Ahmedova, U. K. (2014). Ingliz va o‘zbek maqollarining lingvokulturologik va semantik xususiyatlari [Magistrlik dissertatsiyasi]. Urganch.

Abdullayeva, N. E. (2017). Semantic and linguacultural features of English and Uzbek proverbs with concept of friendship. Problems of Modern Science and Education, 89.

Dundes, A. (1994). Maqolning tuzilishi haqida. In W. Mieder & A. Dundes, Ko‘pchilikning hikmati: Maqol insholari (pp. 45–52). University of Wisconsin Press.

Norrick, N. R. (1985). How proverbs mean. Mouton.

Sabirova, G. X. (2023). Ingliz va o‘zbek maqollarining lingvistik xususiyatlari, tuzilishi va tarkibi. Oriental Renaissance, 3(5).

Teliya, V., Bragina, N., Oparina, E., & Sandomirskaya, I. (1998). Phraseology as a language of culture: Its role in the representation of a collective mentality. In A. P. Cowie (Ed.).

Maqol. (n.d.). Wikipedia. https://uz.wikipedia.org/wiki/Maqol